

Амартола, уложена перед 860 р. Д. Васілевський відступає від давніх-ших поглядів в тім, що автором вважає Теодора Сінкела, на якого вказують деякі кодекси, і прикладає слово не до походу 626, а до попереднього аварського нападу в р. 619. По його доводах, розуміється, теорія приналежности слова до похода 860 р. мусить відпасти.

М. Грушевський.

А. Дмитрію — Къ вопросу о договорахъ русскихъ съ греками (Византійській Временникъ 1895, IV, с. 531—550).

Д. Дімітрію на основі практики при укладі дипломатичних актів византійських (представлений Нейманом що до Венеції в його розвідці в *Byzantinische Zeitschrift* 1892 і в дечім доповненій автором) пробує розв'язати питання про офіціальний характер найдавніших умов русько-грецьких. Вивід його такий, що з трох умов, які ми маємо в літописи під рр. 907, 912, 945, лише з р. 944 ми маємо умову, що була уложена і затверджена відповідно вимогам дипломатичної практики, з р. 907 маємо лише запис устних пересправ, з р. 912 — проєкт умови, що одначе не була затверджена. Сей вивід автор опирає на отсі доводи — дипломатична практика була така: по укладі в Константинополі акту умови, при чім послі сторонньої держави складали на нім присягу, послі імператора їхали з імператорською грамотою (хрисовулом) до столиці сієї другої держави, де акт потверджався присягою її заступників, про се списувався протокол, і доперва тоді видавався хрисовул другій стороні. Сього потвердження нема ані в тексті умови з р. 911 ані в оповіданню літописи, і автор догадується, що смерть Олега перешкодила затвердженню, і умова не дійшла кінця.

На сей вивід тяжко пристати. Передовсім від оповідання літописи нема чого багато жадати, ані на нього покладатись; автор міряє літопись мірою сучасної офіціальної хроніки, тим часом як X в. в початковій літописи представляє учену реконструкцію історії, зроблену вік пізвійше; коли літопись оповідає про потвердження умови 945, то, певне, лише для того, що найшов в самім тексті протокол сього потвердження і переповів його своїми словами, а для умови 911 р. не найшов.

І умова 911 р. і 944 р. що до своєї редакції представляють акти цілком однородні, се виходить у самого автора: обидві представляють собою руський переклад односторонніх зобов'язань Руси, присланий для затвердження до Києва, при обох отже мусіла бути і формула затвердження (ратифікації), предложена Греками руському князю; коли вона

є при умові 944, а бракує при умові з р. 911, то найскорше — просто випадком, загубилась.

Але в умові 944 р. є й безпосередні вказівки, що перед нею була уложена иньша умова, на неї вона покликують ся; д. Дімітрію об'ясняє, що Греки покликають ся на попередні пересправи (р. 907 і 911), але сього об'яснення ніяк не можна прийняти: як може дипломатичний акт, не виясняючи докладно тієї чи иньшої справи, покликуватись на пересправи, що не дійшли кінця і, очевидно, не мали жадної правної сили.

Над умовою 907 р. автор ближше не застановляє ся, він лише вказує на те, що нова умова укладаєть ся заскоро по тому, і що про обидві нема згадок у Візантійців (як нема і про умову 944 р.).

Не згоджуючись з головною точкою розвідки, мусимо піднести на томість деякі пояснення до наших умов, зроблені на основі дипломатичної практики візантійської — напр. що до односторонности зобов'язань (вона залежала від того, що до р. 1187 умови укладались односторонно, і імператор свої зобов'язання висловляв в хрїзовулї, що до літописця не дійшов), що до закінчення умови 944 р., справедливо об'ясненого як протокол присяги, згори списаний Візантійцями для Ігоря (пор. Віймки с. 60), що до надписи равно (ισον), як помітку уряду візантійського перекладчика.

Що до історичного представлення відносин візантійсько-руських, то тут де що залежить від того неоправданного загального погляда автора на літопись, про який я згадав вже і над яким ближше не буду застановлять ся.

М. Грушевський.

Е. О. Карскій. — О языкѣ такъ называемыхъ Литовскихъ лѣтописей, Варшава, 1894, с. 64 (відбитка з „Варшавскихъ университетскихъ извѣстій“).

Для своєї розвідки д. Карскій користуєть ся литовськими літописями з видань: Попова „Лѣтопись великихъ князей литовскихъ“ (в Ученихъ Запискахъ Петербурської академії), уривком літописи в збірнику Авраамки (видрукованої, але не виданої в світ петербурською Археологічною комісією) і ненадрукованим кодексом бібліотеки Красінскихъ в Варшаві (Лѣтописецъ в. кн. Литовского и Кроника о в. кн. литовскихъ). Д. Карскій застановляє ся на кодексахъ літописи, зводить звістки про них до купи і описує їх. Ширше застановляє ся він над кодексом бібл. Красінських і його палеографічними ознаками (можна занотувати о замісць у: ѡмре, кѡрдас, потім ознаки скорописи для а, б, в, з, ѳ, лігатури для ие, жи, же). Подає також він і 6 уривків задля характеристики правописи кодекса. Що до часу, то д. Карскій кладе